

Balázs Géza: A nyelvek antropológiai jellemzői

(forrás: ÉDES ANYANYELVÜNK 2007/2.5)

- (1) Minden (természetes) emberi nyelv egyenrangú, de nem egyforma. Az egyenrangúság azt jelenti, hogy minden emberi nyelv „kettős szerkezetű”, vagyis szavai hangokból épülnek fel, mondatai szavakból, s minden nyelven végtelen számú mondatot lehet létrehozni. Minden nyelvben végtelen számú szöveg is szerkeszthető.
- (2) Minden emberi nyelvben kimutathatók alapvető jellemzők, ezek az univerzalizmusok. Minden nyelvben vannak különös, egyedi jellemzők, egyediességek, ezek az unikalitások, nyelvi unikumok.
- (3) Minden nyelv az emberi nyelv adta lehetőségekből csak egy meghatározott számú jellemzőt fogad be centrális (központi) nyelvtanába. Emellett, a periférián még sok más jellemző megtalálható.
- (4) Minden emberi nyelv a világnak egyszerűsítése, korlátozása, szűkítése. Éppen ezért a nyelvi közlést kulturálisan szabályozott további információs csatornák (s azokon eljuttatott metainformációk) segítik. A világismeret a nyelvismeret által korlátozódik, a nyelv öröklött grammatikai, szemantikai konvencióinak van alárendelve.
- (5) Minden emberi nyelv hagyományon alapul. Ezért a nyelv alapvetően hagyományörző és felidéző-ismétlő jellegű (pl. a szavak, a nyelvtani szerkezetek). Minden emberi nyelv kialakítja az egyre bővülő és változó idiomatizmusait (frazeológiáját). A nyelvi (szöveg) hagyomány az emberiség kulturális kumulatív evolúciójának (másként: emergenciájának) a biztosítója.
- (6) Minden emberi nyelv minden megnyilatkozása az adott rendszert részben megerősíti, részben pedig megváltoztatja. A megváltoztatás közösségi szinten általában a „megértési tartományon” belül marad.
- (7) Minden emberi nyelvben megfigyelhető a konvergencia (az összetartó fejlődés, a normaképződés, az egyszerűsödés) s vele együtt a divergencia, differenciálódás (a szétfejlődés, a széttagolódás). A nyelvek különböznek a „szétfejlődés” tekintetében, a magyar nyelv például mind történetileg, mind földrajzilag konvergens fejlődési mutat.
- (8) Minden használt emberi nyelv változik: egyszerűsödik (az egyik területen), de ezzel együtt bonyolultabbá is válik (a másik területen). Az egyszerűsödés egyik mozgatója a „legkisebb erő kifejtés” (ökonómia) elve, a bonyolultabbá válásé nyilvánvalóan összefügg a világ, a megismerés, a gondolkodás „bonyolultabbá” válásával.
- (9) Minden emberi nyelv jellegzetes helyzetekben (használati szokásokban, nyelvszokásokban, rítusokban) működik.
- (10) Minden emberi nyelv máshogy tükrözi, másként képezi le a világot. Ez a nyelvi relativizmus. Vagyis a különféle nyelvek meghatározzák az adott nyelvet beszélők gondolkodását, világnézetét.
- (11) Minden emberi nyelv mindennapi használatában tetten érhető az alkotás (a kreativitás). Ez minden nyelvi szinten kimutatható, legteljesebben a szövegalkotásban.

(12) Minden emberi nyelv a nemzedékek közötti kapocs, a kultúra hordozója, átadója, hagyományozója és megújítója, az emberiség folyamatosságának biztosítója. A világ, a kultúra ismerete, tudása nyelvben (szövegekben) van kódolva.

(13) Minden emberi nyelvre jellemzőek az alapvető cselekvési, viselkedési, kommunikációs funkciók: a megismerési, a tájékoztató, a felhívó, az érzelmkifejező, a kapcsolatteremtő, az esztétikai, az identitásjelölő, a szakrális stb. Ezek a funkciók kizárólag szövegekben valósulnak meg.

(14) Minden emberi nyelvben a szövegalkotásnak vannak hasonló (univerzális) motivációi, pl. az ismétlés, a csatlakozás kényszere, a motorikus reflexek, az „öncélú fecsegés”, a mágia, a kibeszélés (fájdalomeltávolítás), a jelhagyás, a fennmaradásra való törekvés, a kapcsolatteremtés, a tréfálkozás, az agresszió stb.

(15) Minden emberi nyelv sajátos kultúrát jelent, de nyelv és kultúra többnyire mégsem azonos. Egy nyelv több kultúrát, egy kultúra több nyelvet föltételezhet. A nemzeti kultúra szimbólumai között mégis az egyik legfontosabb és legjellemzőbb: a nyelv.

(16) Minden emberi nyelv hat a másikra. A kulturális antropológiából ismert akkulturáció (kulturális változást eredményező folyamat, új kultúrába való beilleszkedés, összeolvadás) a nyelvek között is létezik (pl. idegen nyelvi hatások a szókészletre, grammatikára és a szövegekre).

(17) Minden emberi nyelvben működik az „értelmesítés” (népetimologizálás) törvénye, vagyis az értelmetlennek tűnő elnevezések, szövegek „aktualizálása” (pl. nevek, idegen szavak, hangok).

(18) Minden emberi nyelv kialakítja a maga sajátos szövegtípusait. Ezzel együtt általános emberi szövegtípusok is léteznek (pl. lírikus, drámai és epikai szövegtípusok).

(19) Minden emberi nyelvben az adott folklór, irodalmi és mindennapi szövegtípusok besorolhatók a szubjektív-objektív sorba. Tehát vannak a változásoknak inkább kitett szövegek (szubjektivitás) és állandó, stabil, öröklődő szövegek (objektivitás).

(20) Minden emberi nyelv a közösségek identitásának, identitás-megőrzésének egyik legfontosabb jegye.